

Leszek Wawrykiewicz

konserwator zabytkoznawca
Wydział Kultury i Ochrony Zabytków
Urzędu Miasta Olsztyna

monuments conservator, historic heritage expert
Department of Culture and Heritage Preservation
of the Office of the City of Olsztyn

Historia – kontekst – tożsamość. Powojenna odbudowa i dekoracja Starego Miasta w Olsztynie

History – context – identity. Post-war restoration and decoration of the Old Town in Olsztyn

Abstrakt

Artykuł jest kolejnym przyczynkiem do badań nad fenomenem powojennej odbudowy polskich miast w formach historycznych i historyzujących. W pracy podjęto próbę zarysowania mało znanych aspektów skomplikowanego i wielowątkowego procesu projektowania odbudowy Starego Miasta w Olsztynie po zniszczeniach 1945 roku oraz uzupełnienia dotychczasowego stanu badań w tym zakresie. Poruszono także problem oceny wartości architektury z okresu powojennej odbudowy staromiejskiej dzielnicy Olsztyna. W powojennej odbudowie miast rysuje się wyraźna dwoistość – odtwarzano średniowieczny układ urbanistyczny i jednocześnie realizowano założenia urbanistyki nowoczesnej. Odbudowę Olsztyna trudno nazwać rekonstrukcją, jego historyczna struktura została bowiem istotnie zmieniona. Patrząc jednak na realizację późniejsze – modernistyczne oraz w duchu retrowersji – przyznać trzeba, że przyjęte wtedy założenia odbudowy w formach historyzujących okazały się z dzisiejszej perspektywy słuszne. Autorom takiej koncepcji udało się bowiem zachować „obraz” dawnego miasta. Kontekst historyczny, społeczno-kulturowy, polityczno-ekonomiczny i wreszcie architektoniczny miał niewątpliwą wpływ na kształt programu odbudowy tej dzielnicy staromiejskiej, a zrealizowana z niemałym trudem zabudowa stała się nośnikiem istotnych wartości. Wyróżnikiem olsztyńskiego Starego Miasta na tle innych odbudowanych ośrodków jest najbardziej współczesny charakter dekoracji plastycznych – specyficzne połączenie stylizowanej architektury o formach historyzujących ze sztuką już na wskroś nowoczesną, której cechy formalne w pełni odzwierciedlają współczesne tendencje rysujące się w plastyce lat 60. XX wieku. Wartością dekoracji staromiejskich, wykonanych głównie w technice sgraffito, jest zarówno indywidualny program tematyczny, jak i oryginalna forma plastyczna o współczesnym wyrazie artystycznym.

Słowa kluczowe: powojenna odbudowa, Stare Miasto w Olsztynie, zabytkowe zespoły staromiejskie, program odbudowy, rekonstrukcja, projektowanie, wartość artystyczna, dekoracja plastyczna, sgraffito

Abstract

This article is another contribution to research on the phenomenon of post-war reconstruction of Polish cities in historical and historicizing forms. The article attempts to highlight little-known aspects of the complex and multi-task process of designing the reconstruction of the Old Town in Olsztyn after it was destroyed in 1945 and to fill gaps in the relevant research. It also examines the problem of valuation of the post-war architecture of the reconstructed Old Town District in Olsztyn. In towns and cities rebuilt after the war, there is a clearly visible duality – on the one hand, their restorers reconstructed the medieval urban layout, on the other hand, they aimed to achieve the objectives of modern urban planning. Olsztyn was rebuilt rather than reconstructed, because its historical structure was altered significantly. However, considering the subsequent projects – modernistic and in the spirit of retroversion – it must be admitted that, from today's perspective, the then formulated objectives to rebuild the city in historicizing forms proved to be justified. This is because the authors of that concept managed to preserve the “image” of the pre-existing town. The historical, socio-cultural, political, economic and last but not least architectural context had an unquestionable impact on the nature of the old town reconstruction programme. The resulting built-up area, which required so much effort to recreate, embodies essential values today. What distinguishes the Old Town in Olsztyn from other rebuilt old towns is the most contemporary character of artistic decorations – stylized, historicizing architecture was specifically combined with art that was already thoroughly modern and whose formal features fully reflected the dominant trends in visual arts of the 1960s. The value of old-town decorations, produced mainly in the sgraffito technique, arises both from a specific range of themes and from their original artistic form, which is characterized by contemporary aesthetics.

Keywords: post-war reconstruction, Old Town in Olsztyn, historic Old Town complexes, rebuilding programme, reconstruction, design, artistic value, artistic decoration, sgraffito

Leszek Wawrykiewicz, konserwator zabytkoznawca, absolwent Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (2004), pracuje w Wydziale Kultury i Ochrony Zabytków Urzędu Miasta Olsztyna. Autor dokumentacji oraz publikacji z zakresu ochrony zabytków, zajmuje się badaniami zabytków architektury i budownictwa. Zainteresowania badawcze: architektura dawnych Prus Wschodnich, historia architektury, sztuka XX wieku. Stypendysta Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (2019).

Leszek Wawrykiewicz, monuments conservator, heritage historian, graduate of the Faculty of Fine Arts of the Nicolaus Copernicus University in Toruń (2004), works at the Department of Culture and Heritage Preservation of the Office of the City of Olsztyn. Author of documentation and publications in the field of preservation of historic monuments, engaged in research on monuments of architecture and construction. Research interests: architecture of the former Eastern Prussia, history of architecture, art of the 20th century. Recipient of a scholarship granted by the Ministry of Culture and National Heritage (2019).